

Abdurrahman Nafiz Gürman (1887-1966)

Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Türk Kurtuluş Savaşı'nda görev alan Türkiye Cumhuriyeti'nin 5. Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman, 1887 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Babası Mehmed Nafiz Bey, annesi Hatice Hanım'dır. Arşiv belgelerinde memleketi "İstanbul, Üsküdar, Solaksinan" olarak kayda geçmiştir. Ancak farklı eserlerde 1882 yılında Bodrum'da yahut 1886 yılında Akhisar'da doğduğu bilgisine rastlanmıştır. Sabiha Hanım ile evlenmiştir. 6 Şubat 1966 günü İstanbul'da vefat etmiştir.

Abdurrahman Nafiz, Üsküdar Askerî Rüşdiyesi ve Bursa Askerî İdadisi'nin ardından 1901 yılı başında girdiği Mekteb-i Harbiye'den 22 Ağustos 1903'te "mülazım-ı sâni (teğmen)" rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yıl başladığı **Harp Akademisi** eğitimini 26 Eylül 1906'da tamamlayarak "mümtaz yüzbaşı" rütbesine ulaşmıştır. Harp Akademisi'nden mezun olduktan sonra II. Ordu emrinde Kırklareli'nde göreve başlayan Abdurrahman Nafiz Bey, Ekim 1907-Mayıs 1909 tarihleri arasında Bağdat Harbiye Mektebi'nde Ordu Teşkilatı dersi muallim muavinliği, Mayıs 1909-Kasım 1909 tarihleri arasında ise Edirne Harbiye Mektebi'nde Ordu Teşkilatı muallimliği görevlerinde bulunmuştur. Kasım 1909'da Edirne'deki öğretmenlik görevinden ayrılarak II. Ordu 2. Nişancı Taburu'na görevlendirilen Abdurrahman Nafiz, Haziran 1910'da VI. Ordu emrinde tabur komutanlığı görevine atanmış, Ağustos 1910'da kolağası rütbesine yükseltilmiştir.

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasında 1912-1913 yıllarında yaşanan Balkan Savaşları sırasında Müstakil 24. İşkodra Tümeni Kurmaylığı, Müstakil İşkodra Kolordusu Kurmay Başkan Vekilliği ve İşkodra Mürettep 1. Alay Komutanlığı görevlerinde bulunmuş ve bu cephede Sırp destekli Karadağ birliklerine karşı mücadele vermiştir. Bu cephedeki mücadeleler ile ilgili olarak Kirameddin Bey ile birlikte bir eser kaleme alan Abdurrahman Nafiz, İşkodra'da Osmanlı birliklerinin tüm imkânsızlıklara rağmen büyük fedakârlıklarla mücadele verdiğini dile getirmiş, bununla birlikte orduda yaşanan aksaklıklara dair gözlemlerine de yer vermiştir.

15 Aralık 1913'te "binbaşılığa" terfi eden Abdurrahman Nafiz, İzmir'de 4. Kolordu emrinde görev yapmaya başlamıştır. 1914 yılı mayıs ayında Halep'te 26. Nizamiye Tümeni Kurmay Başkanlığı görevine atanan Abdurrahman Nafiz, I. Dünya Savaşı'nda farklı askeri birliklerde görev yapmıştır. İlk olarak 1915 yılında Çanakkale Cephesi'nde görevlendirilen Abdurrahman Nafiz Bey, Anafartalar Grubu'nda Saros Grubu 26. Tümen Kurmay Başkanı olarak görev yapmış, Saros Körfezi'nde Kocaçeşme ile Baklaburnu arasında kalan bölgenin güvenliğinin sağlanması için çaba göstermiştir. Abdurrahman Nafiz Bey ve emrindeki askeri birlik, 1916 yılı ocak-ağustos ayları arasında ise Küçük ve Büyük Anafartalar mevkiinde görev yapmıştır.

Abdurrahman Nafiz Bey, 1916 yılı eylül ayında Afrika Grupları emrine atanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı yeniden hâkimiyeti altına almak için girişimlerde bulunduğu bu dönemde Süleyman el-Baruni Bâb-ı Âlî tarafından Trablusgarp'a vali olarak atanmış, bu dönemde kurmay yarbay rütbesinde bulunan Abdurrahman Nafiz Bey ise el-Baruni'nin yanına müşavir sıfatıyla atanmış ancak askeri görevlerini sürdürmüştür. Kuzey Afrika'da mücadele veren Osmanlı birliklerinde komuta, Afrika Grupları Komutanı sıfatıyla Nuri (Killigil) Paşa'ya verilmiş, Abdurrahman Nafiz ise müşavirlik görevine ilaveten Afrika Grupları Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. Bir yıla yakın süre devam eden görevi esnasında Nuri Paşa ile görüş ayrılıkları yaşayan Abdurrahman Nafiz Bey, 29 Temmuz 1917'de görevinden ayrılmış ve bir Alman denizaltısı ile Trablusgarp'tan İstanbul'a gelmiştir.

Abdurrahman Nafiz Bey, her ne kadar Temmuz 1917'de Kuzey Afrika'dan ayrılmışsa da kısa bir süre sonra tekrar Libya topraklarına geri dönmüştür. Afrika Grupları Komutanı Nuri Paşa'nın 1918 yılı Ocak ayında görevinden ayrılması

üzerine yerine şehzade Osman Fuad Bey atanmış, **Enver Paşa**'nın talimatıyla Osman Fuad Bey'in yanına kurmay başkan olarak Abdurrahman Nafiz Bey görevlendirilmiştir. Bu dönemde Menemen'de alay komutanı olarak görev yapan Abdurrahman Nafiz Bey önce İstanbul'a gelmiş, Mayıs 1918'de bir kez daha Kuzey Afrika'da görev yapmaya başlamıştır.

Yaklaşık 6 ay kadar Libya yöresinde İtilaf Devletleri'ne karşı mücadeleye devam edilmişse de 30 Ekim 1918 günü imzalanan **Mondros Mütarekesi** ile birlikte şehzade Osman Fuad, Abdurrahman Nafiz ve bölgedeki Osmanlı askerleri için esaret süreci başlamıştır. Mütareke şartı gereği Şehzade Osman Fuad ile birlikte tüm görevli subayların en yakın İtalyan birliğine teslim olmasına hükmedilmiştir. Mütareke kararı sonrasında teslim olmadan önce Abdurrahman Nafiz Bey, bölgede bağımsızlıktan yana hareket edecek bir bağımsız hükümetin kurulması için çaba göstermiştir. Neticede süreci geciktirmeye çalışsa da Şehzade Osman Fuad Bey, Abdurrahman Nafiz ve beraberindekiler 8 Mart 1919'da Tunus'un Dehibat şehrinde Fransız birliklerine teslim olmuştur. Fransız yetkililer Osman Fuad Bey ve beraberindekileri mütareke şartları gereğince 24 Mart'ta Alvet el-Gunna mevkiinde İtalyanlara teslim etmişlerdir. Osmanlı heyeti önce Haziran 1919'da Napoli yakınlarındaki Ischia Adası'na götürülmüş, sonrasında ise ekim ayında Napoli-Brindisi-Pire üzerinden Anadolu'ya gönderilmiştir. Böylece 8 Ekim 1919 itibarıyla Abdurrahman Nafiz Bey'in de aralarında bulunduğu Osmanlı askerlerinin esareti sona ermiştir.

Esareten kurtulduktan sonra 1920 yılı ocak ayında Konya'da bulunan 12. Kolordu'ya kurmay başkan olarak atanan Abdurrahman Nafiz, Mart 1920'de Akhisar'a gelmiş ve burada Müdafaa-i Hukuk Heyeti ile birlikte çalışmalarda bulunmuştur. Aynı yılın mayıs ayında önce Personel Dairesi emrine atanan, 1 Haziran'da ise Edirne'de bulunan 1. Kolordu Kurmay Başkanı olarak görevlendirilen Abdurrahman Nafiz Bey, **Cafer Tayyar Bey**'in 20-25 Temmuz günlerinde gerçekleştirdiği ve başarısızlıkla neticelenen Doğu Trakya Harekâtı'ndan sonra bazı subaylarla birlikte Bulgaristan'a sığınmak zorunda kalmıştır. Abdurrahman Nafiz Bey'in Bulgaristan'dan ayrıldıktan sonraki durağı ise Anadolu'daki milli kuvvetler olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısı üzere Bulgaristan ayrılarak 8 Şubat 1921'de Antalya'ya giden Abdurrahman Nafiz, millî birliklerin emrine girmiş ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda görev almıştır. İlk olarak Güney Cephesi'nde, Adana'da, görev almış, 4 Mayıs 1921 günü ise Eskişehir çevresinde konuşlanan 1. Piyade Tümeni'ne komutan olarak atanmıştır. Abdurrahman Nafiz Bey, bu tümenin başında bulunduğu dönemde Kütahya-Eskişehir Savaşları ile **Sakarya Meydan Muharebesi**'nde yer almıştır. Sakarya Savaşı'nda elde edilen başarının ardından 12 Eylül 1921'de "miralaylık (kurmay albay)" rütbesine terfi etmiştir. Abdurrahman Nafiz Bey'in komutasındaki 1. Piyade Tümeni Büyük Taarruz'da da görev almıştır. Mudanya bölgesine yönelen ve yaklaşık 7.000 askerden oluşan Yunan 11. Tümeni, Abdurrahman Nafiz Bey'in komutasındaki askerler tarafından mağlup edilerek esir alınmıştır.

Abdurrahman Nafiz Bey, 18 Ekim 1922'de Trakya Komutanlığı Kurman Başkanlığına getirilmiş ancak Millî Mücadele'nin zaferle neticelenmek üzere olduğu günlerde İstanbul'da görev yapmıştır. **Lozan Konferansı**'nın tertiplendiği bu süreçte, Kasım 1922'de, İstanbul'da, kolordu yetkisinde ve doğrudan **Müdafaa-i Milliye Vekâletine** bağlı bir "merkez komutanlık" kurulmasına karar verilmiş ve bu göreve de Abdurrahman Nafiz Bey atanmıştır. Kendisi bu görevi yaklaşık bir yıl yürütmüştür.

Türk Kurtuluş Savaşı başarıyla neticelendikten ve **Mustafa Kemal Paşa** liderliğinde Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Abdurrahman Nafiz Bey Türk ordusu içerisinde görev almaya devam etmiştir. Kasım 1923'te Konya'da II. Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanlığına, Nisan 1924'te IV. Kolordu Komutanlığı vekâletine atanmış, 30 Ağustos 1926'da

“mirliva (tümgeneral)” rütbesine ulaşmıştır. Arşiv belgelerinden Abdurrahman Nafiz’in 1927 yılında Afganistan’a görevlendirilmesinin gündeme geldiği, ancak kendisinin özel sebeplerden dolayı bu görevden affını istihdam ettiği ve bu talebinin olumlu karşılanarak yurt dışı görevlendirmesinin gerçekleştirilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Ekim 1927’de VI. Kolordu Komutanlığına tayin edilmiş, 30 Ağustos 1930 günü de “korgenerallik” rütbesine terfi etmiştir.

8 Mayıs 1934’te VI. Kolordu Komutanlığından ayrılan Abdurrahman Nafiz Paşa, Erzurum’da bulunan IX. Kolordu Komutanlığına tayin olunmuştur. Kendisi bu görevini sürdürdüğü sırada 1934 yılı yazında Türkiye’yi ziyaret eden **İran Şahı Rıza Pehlevî**’nin mihmandarları arasında yer almıştır. 8 Nisan 1936 tarihine kadar burada görev yaptıktan sonra bu tarihte Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığına atanmıştır. Ancak Abdurrahman Nafiz Paşa’nın müsteşarlık görevinin oldukça kısa ömürlü olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 30 Kasım 1936’da bu görevinden ayrılarak Eskişehir’de bulunan IV. Kolordu Komutanlığı vekâletine atanmıştır. Gürman, yaklaşık 6 ay süren vekâlet görevinin ardından 16 Nisan 1937’de aynı askerî birliğe asaleten atanmıştır. 1937 yılı ağustos ayında gerçekleştirilen Trakya manevralarında müdafaa konumunda bulunan kırmızı tarafın komutanlığını Abdurrahman Nafiz Gürman üstlenmiştir. Aynı yılın ekim ayında gerçekleştirilen Batı Anadolu (Ege) manevralarında ise başhakem olarak görev yapmıştır.

Üç yıla yakın bir müddet IV. Kolordu’da görev yapan Abdurrahman Nafiz Gürman, 10 Ocak 1940’ta II. Ordu Müfettişliği vekâletine atanmıştır. 30 Ağustos 1940 günü ise “ehliyet ve liyakatine binaen” orgeneralliğe terfi edilmiştir. Gürman, aynı gün alınan bir başka kararla vekâleten yürüttüğü II. Ordu Müfettişliği görevine asaleten atanmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Gürman, II. Ordu bünyesinde hizmet vermiştir. 1941 yılı şubat ayında Türkiye’ye resmî bir ziyaret gerçekleştiren İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden, Genelkurmay Başkanı Sir John Dill ve beraberindekileri, Adana’da karşılayan heyette Abdurrahman Nafiz de görev almıştır. Beş yıldan uzun süre II. Ordu Müfettişi olarak görev yapan Gürman Paşa, 30 Ağustos 1945 günü Yüksek Askerî Şûrâ üyeliğine atanmıştır. Gürman’ın bir sonraki görevi ise Genelkurmay Başkanlığı olmuştur.

8 Haziran 1949’da sağlık sorunları yaşayan Orgeneral **Salih Omurtak**’ın yerine Türkiye Cumhuriyeti’nin 5. Genelkurmay Başkanı olarak Abdurrahman Nafiz Gürman atanmıştır. İstanbul’dan ayrılarak Ankara Expressi ile başkente gelen Abdurrahman Nafiz Paşa tren istasyonunda Genelkurmay İkinci Başkanı, Milli Savunma Bakanlığı yetkilileri ve şehirde görev yapan üst rütbeli subaylar tarafından karşılanmıştır. Bu suretle görevine başlayan Gürman, 6 Haziran 1950 gününe kadar Genelkurmay Başkanı olarak görev yapmıştır.

Gürman’ın Genelkurmay Başkanlığı görevini bir yıl kadar yürüttükten sonra bırakmasının nedenleri 14 Mayıs 1950 günü yapılan genel seçimlerle doğrudan ilintili görünmektedir. Söz konusu tarihte gerçekleştirilen seçimlerden **Celal Bayar** liderliğindeki Demokrat Parti zaferle ayrılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde çoğunluğu elde etmiştir. Seçimlerden sonra yaşananlar ordu kademesinde gerçekleştirilecek kapsamlı bir değişim sürecinin de başlangıcı olmuştur.

Hükümetin Cumhuriyet Halk Partisi’nden Demokrat Parti’ye geçtiği, Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı, **Refik Koraltan**’ın TBMM Başkanı, Adnan Menderes’in ise Başbakan olarak hükümeti kurduğu 22 Mayıs 1950 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi oturumunu Cumhurbaşkanı locasından takip edenler arasında Genelkurmay Başkanı sıfatıyla Abdurrahman Nafiz Gürman da bulunmuştur. Ancak bu gelişmeden çok kısa bir süre sonra, 6 Haziran 1950 günü, Demokrat Parti yönetimine karşı bir hareket tertip edildiği gerekçesiyle Abdurrahman Nafiz Gürman ile birlikte üst düzey pek çok asker görevden alınmıştır. Gürman’dan boşalan göreve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nuri Yamut atanmıştır. Aynı gün Gürman ile birlikte Genelkurmay Başkan Yardımcısı, Kara, Hava ve Deniz kuvvet komutanları da

değiştirilmiştir.

Bu dönemde ortaya atılan Gürman ve bazı yüksek rütbeli komutanların seçimlerden sonra **İsmet İnönü**'yü ziyarette buldukları iddiası, askerî müdahale söylentilerini beraberinde getirmiştir. Hatta bu tarz söylemlerin artması nedeniyle Gürman, Genelkurmay Başkanı sıfatıyla Celal Bayar'ı ziyarete gitmiş ve ordunun seçim sonuçlarına müdahale etme gibi bir niyetinin bulunmadığını da bildirmiştir. Öymen'e göre Omurtak'ın yerine Genelkurmay Başkanlığı görevine getirilen Gürman, mesajlarında daha ihtiyatlı bir asker olmasına ve siyasî polemikler içerisinde yer almamasına rağmen, İsmet İnönü ile Harp Akademisi'nden sınıf arkadaşı olması hasebiyle Demokrat Parti açısından şüphe ile yaklaşılan bir isim olmuştur. Bu nedenle de askerinin seçim sonuçlarına müdahale edeceği gerekçesi ortaya çıktığında görevden alınanların başında ordunun zirvesinde görev yapan Gürman da yer almıştır.

Dönemin Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Kenan Yılmaz'a atfen anlatıldığına göre Milli Savunma Bakan yaveri, Genelkurmay Başkanı Gürman'ın makamına gelerek kendisine görev değişimini tebliğ etmiştir. Gürman'ın bu tebligat karşısında şaşkınlık yaşadığı sırada odaya yeni Genelkurmay Başkanı Yamut'un girmesi ile birlikte devir-teslim töreninin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Neticede 6 Haziran 1950 günü itibarıyla Genelkurmay Başkanlığı görevinden ayrılarak tekrar Yüksek Askerî Şûrâ üyeliği görevine getirilen Gürman, bir ay sonra, 6 Temmuz 1950 günü alınan Bakanlar Kurulu kararıyla emekliye ayrılmıştır. Aynı gün Gürman ile birlikte emekliye ayrılan isimler arasında **Kazım Orbay** ve Salih Omurtak gibi önemli şahsiyetler de yer almaktadır.

Aslında Gürman'ın görevden alınacağına dair ilk haberler, 1950 yılı nisan ayı başında Zafer gazetesinde yer almıştır. Bu dönemde Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman'ın da aralarında yer aldığı bazı yüksek rütbeli askerler için bir emeklilik listesi hazırlandığına dair bir haber çıkmış, ancak hükümet yetkilileri tarafından hızlı bir şekilde yalanlanmıştır. Neticede genel seçimler sonrasında yaşanan iktidar değişimi ve mevcut konjonktürde yaşanan dinamik gelişmeler neticesinde Abdurrahman Nafiz Gürman önce Genelkurmay Başkanlığı görevinden alınmış, kısa bir süre sonra da emekli edilmiştir.

Yaklaşık yarım asır süren ordu içerisindeki hayatının ardından Nafiz Gürman'ın bir müddet köşesine çekildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Gürman, 2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlerde Manisa ve Kayseri'den Cumhuriyet Halk Partisi listesinden bağımsız milletvekili adayı olmuş, ancak seçilememiştir. Gürman 1957 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde İzmir'den milletvekili adayı olmuşsa da bir kez daha seçilememiştir.

27 Mayıs 1960 günü gerçekleştirilen askerî darbenin ardından oluşturulan ve Ocak- Ekim 1961 tarihleri arasında görev yapan Kurucu Mecliste Abdurrahman Nafiz Gürman da yer almıştır. Gürman, Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel tarafından "kontenjan üyesi" olarak seçilmiştir. 6 Ocak günü yemin ederek görevine başlayan Gürman, Milli Savunma İhtisas Komisyonu üyesi olarak görev yapmıştır.

Abdurrahman Nafiz Gürman, 6 Şubat 1966 günü tedavi görmekte olduğu Kasımpaşa Devlet Hastanesi'nde vefat etmiş, naaşı 8 Şubat günü Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ancak Gürman'ın naaşı 29 Kasım 1988 günü düzenlenen törenle Zincirlikuyu Mezarlığı'ndan alınarak Ankara'da bulunan Devlet Mezarlığı'na nakledilmiştir.

Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda fiilen görev yapan Gürman pek çok madalya ve nişan sahibi bir asker olarak tarihe geçmiştir. Kendisi 7 Kasım 1915'te Harp Madalyası, 23 Eylül 1917'de Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası, 27 Mart 1923'te İstiklal Nişanı ve 21 Mayıs 1926'da kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca 30 Eylül 1918'de aldığı Alman İkinci Sınıf Demir Salib Madalyası (Alman Demir Haç Nişanı)

haricinde Avusturya Harp Nişanı, Yugoslavya Krana Nişanı ve Afganistan Nişanı sahibidir.

Abdurrahman Nafiz Gürman, yaklaşık yarım asırlık ordu hizmeti sırasında dört eser de kaleme almıştır. Eserlerinden biri Balkan Savaşı sırasında görev yaptığı İşkodra mevkiinde yaşanan gelişmeleri konu edinmektedir. Diğer üç eserde ise askeri birliklerin talim ve terbiyesi üzerinde durulmuştur.

- 1912-1913 Balkan Harbinde İşkodra Müdafaası, 2 cilt, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği, X. Şube, Askeri Matbaa, İstanbul, 1933. (Mirliva Kirameddin Bey ile birlikte)

- Piyadenin Muharebe Talim ve Terbiyesi, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Askeri Matbaa, İstanbul, 1341 (1925).

- Takımın Muharebesi - Müdafa, Taarruz, Ric'at, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği, X. Şube, Matbaa-i Askeri, İstanbul, 1928.

- Dünkü ve Bugünkü Fransız Tabiye ve Sevki İdaresi ve Bizim İçin Bilinmesi Faideli ve Lüzumlu Bir Mukayese, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği, X. Şube, Ankara, 1929.

Togay Seçkin BİRBUDAK

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA):

İ. HB. 52/17.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA):

30-10-0-0/ 12-72-23.

30-11-1-0 / 86-12-10.

30-11-1-0 / 103-12-15.

30-11-1-0 / 109-42-7.

30-11-1-0 / 111-9-14.

30-11-1-0 / 136-3-1.

30-11-1-0 / 141-29-3.

30-11-1-0 / 1-2-16.

30-18-1-2 / 109-54-1.

30-18-1-2 / 119-41-19.

30-18-1-2 / 123-56-6.

Sürelî Yayınlar

Akis, 9 Ocak 1961, No: 341, s. 9.

Akşam, 6 Teşrin-i Evvel 1937, No: 6815, s. 6.

Akşam, 9 Teşrin-i Evvel 1937, No: 6818, s. 8.

Akşam, 3 Eylül 1940, No: 7857, s. 2.

Akşam, 26 Şubat 1941, No: 8028, s. 7.

Akşam, 2 Nisan 1950, No: 11305, s. 1.

Akşam, 23 Mayıs 1950, No: 11356, s. 2.

Akşam, 7 Haziran 1950, No: 11371, s. 1,2.

Akşam, 9 Haziran 1949, No: 11013, s. 1.

Anadolu, 6 Teşrin-i Evvel 1937, No: 7324, s. 1.

Cumhuriyet, 16 Ağustos 1937, No: 4672, s. 1.

Cumhuriyet, 16 Ocak 1940, No: 5633, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, 10 Temmuz 1934, No: 4656, s. 2.

Kurun, 17 Ağustos 1937, No: 7040-1160, s. 4.

Kurun, 20 Ağustos 1937, No: 7043-1163, s. 4.

Resmî Gazete, 8 Haziran 1950, S. 7527.

Tan, 26 Şubat 1941, No: 1985, s. 1.

Ulus, 20 Ağustos 1937, No: 5770, s. 5.

Ulus, 3 Eylül 1940, No: 6856, s. 2.

Ulus, 9 Haziran 1949, No: 10033, s. 1.

Ulus, 10 Haziran 1949, No: 10034, s. 1, 3.

Ulus, 7 Haziran 1950, s. 10395, s. 1.

Ulusal Birlik, 9 Teşrin-i Evvel 1937, No: 1126, s. 1.

Vakit, 10 Temmuz 1934, No: 5928, s. 1.

Vakit, 29 Ağustos 1940, No: 8132, s. 1.

Vakit, 4 Eylül 1940, No: 8137, s. 1.

Vakit, 26 Şubat 1941, No: 8306, s. 1.

Vakit, 31 Ağustos 1945, No: 9915, s. 2.

Vatan, 12 Nisan 1954, No: 4639, s. 6.

Yeni Sabah, 13 Temmuz 1950, s. 1.

Telif - Tetkik Eserler

ALACI, Beral – İPEK, Göktuğ, “Bodrumlu Bir Asker: Abdurrahman Nafiz Gürman (1882-1966)”, **3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu (30 Ekim - 1 Kasım 2013: Bodrum)**, C. 1, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, İzmir, 2014, ss. 53-66.

BAYKARA, Tuncer, “Org. Abdurrahman Nafiz Gürman”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu (Gazi Mağusa: 3-6 Ekim 1995) Bildirileri**, C. II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, ss. 779-783.

ÇİMENLİ, Şakire, “Cumhuriyet Tarihinde Bir Ordu-Siyasi Erk Çatışması: İsmet İnönü İktidarına Yönelik Darbe Girişimleri ve 6 Haziran 1950 Tasfiye Hareketi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C. XIX, S. 38, Bahar 2019, ss. 195-219.

DOĞANER, Yasemin, **27 Mayıs İhtilali ve Kurucu Meclis**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996.

ERDEN, Ali Fuad, **İsmet İnönü**, Bilgi Kitabevi, İstanbul, 1999.

İNÖNÜ, İsmet, **Defterler (1919-1973)**, Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

KARAKÖSE, Nejdet, “Birinci Dünya Savaşı’nda Trablusgarp Cephesi ve Afrika Grupları Komutanı Nuri Paşa (Killigil)”, **Tarihin Peşinde**, S. 6, 2011, ss. 251-282.

MARTTİN, Volkan, **Türk İstiklal Harbi’nde Eskişehir ve Çevresi (Temmuz 1921)**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2019.

ÖYMEN, Altan, **Değişim Yılları**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2004.

ÖZLÜ, Hüsnü, “Lozan Görüşmeleri Sürecinde Türkiye’nin Trakya ve Boğazlara Yönelik Aldığı Askerî Önlemler”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. 14, S. 53, 2013, ss. 201-246.

PEHLİVANLI, Hamit, “Teşkilat-ı Mahsusa Kuzey Afrika’da 1914-1918”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 16, S. 47, 2000, ss. 421-440.

SÜSLÜ, Azmi – BALCIOĞLU, Mustafa, **Atatürk’ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Savaşı’na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2004.

Türk Silahlı Kuvvetleri Atatürk Web Sitesi, <https://ata.msb.gov.tr/Genel/icerik/abdurrahman-nafiz-gurman>, Erişim Tarihi: 09.03.2021.

Türk Silahlı Kuvvetleri Resmî Web Sitesi, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=NafizGurman>, Erişim Tarihi: 09.03.2021.

YERLİ, Tuğrul, **Abdurrahman Nafiz Gürman’ın Hayatı ve Eserleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2008.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/abdurrahman-nafiz-gurman-1887-1966/?pdf=3239> adresinden eriřilmiřtir